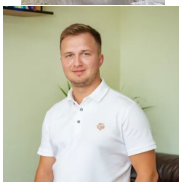

Гуцуляк Наталія Михайлівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри практичної психології,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Костенюк Христина Іллівна,
магістр психології,
асистент кафедри практичної психології,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

Глацук Микола Миколайович,
магістр психології,
асистент кафедри практичної психології,
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, м. Чернівці

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОНФЛІКТНИХ ФОРМ ПОВЕДІНКИ СТУДЕНТОК ІЗ СТАТЕВОГОМОГЕННОЇ ТА СТАТЕВОГЕТЕРОГЕННОЇ ГРУП

У студентському середовищі конфліктні ситуації виникають доволі часто. Це обумовлено тим, що саме в цей період життя відбувається становлення цінностей, переконань і світогляду, а молоді люди незавжди готові приймати альтернативні точки зору. Мають місце й міжгрупові суперечності, які не завжди розв'язуються конструктивно. Окрім цього, загострюються внутрішньоособистісні конфлікти, адже студентські роки є періодом формування Я-концепції. Відповідно, молодь стикається з різними типами конфліктів і, не володіючи ефективними стратегіями їх розв'язання, нерідко переживає нервово-психічні труднощі.

Науковці активно досліджують конфлікт як соціально-психологічне явище (А. Войцихова, О. Грибок, Е. Донченко та ін.), розкривають особливості міжособистісних і внутрішньоособистісних конфліктів (В. Бурлачук, Л. Карамушка, Т. Левченко, Л. Коберник та ін.), аналізують об'єктивні й суб'єктивні чинники виникнення конфлікту (О. Бондаренко, Н. Коряк, С. Котловий та ін.). Конфлікти у студентському середовищі вивчають такі дослідники, як А. Ішмуратов, Л. Котлова, К. Лисенко-Гелемб'юк, Г. Ложкін, П. Лузан, О. Руденко, Н. Свінарчук, О. Стахова, О. Файчук та ін. Вчені наголошують на важливості виокремлення детермінант виникнення конфліктної поведінки у студентів, адже наполягають, що розуміння причин конфлікту є важливим для його конструктивного розв'язання. О. Антонова-Турченко, Ф. Бородкін, В. Захаров, В. Знаков, Н. Коряк, Ю. Симоненко та ін. виділяють різні види конфліктних форм поведінки осіб студентського віку та звертають увагу на особливості вибору ними тієї чи іншої стратегії подолання конфлікту.

Л. Котлова зазначає, що будь-який тип конфлікту, зокрема міжособистісний, внутрішньоособистісний (внутрішній), соціальний чи сімейний, неминуче супроводжується конфліктною моделлю поведінки. Йдеться про такий стиль реагування, який і обумовлює виникнення конфліктної ситуації, зокрема агресивність, дратівливість, підозрілість тощо [6].

Вітчизняні науковці наступним чином операціоналізують поняття «конфліктна форма поведінки»:

- конфліктна форма поведінки – це такий стиль поведінки особистості (фізична, вербальна чи непрямая агресія, роздратування, маніпулятивні прояви), який зумовлює виникнення конфліктів і супроводжується активним використанням конфліктогенів у поведінці (Н. Пов'якель, Н. Макачук) [8];

- конфліктна форма поведінки – це соціально-психологічна відповідь особистості на фактори, які порушують цілісність її свідомості та діяльності (О. Антонова-Турченко) [1];

- конфліктна форма поведінки – це взаємні реакції сторін, що змінюють одна одну й спрямовані на досягнення власних цілей при одночасному обмеженні можливостей опонента (А. Гірник, А. Бобро) [3];

- конфліктна форма поведінки – це агресивні вчинки, спрямовані на заподіяння шкоди іншій стороні (В. Нагаєв) [7];

- конфліктна форма поведінки – це дії, орієнтовані на пряме або опосередковане перешкоджання реалізації цілей та інтересів іншої сторони (К. Грицюк) [4].

Б. Білий зауважує, що існують м'які, нейтральні та жорсткі форми конфліктної поведінки. Зазвичай, особистість спершу застосовує м'які способи реагування, а з часом може переходити до нейтральних і більш жорстких форм: захоплення та утримання об'єкта конфлікту, фізичне насильство, психологічне насильство, тиск, демонстративні дії, санкціонування, коаліція, фіксація своєї позиції, дружелюбність, угода [2, с. 25–27].

Незважаючи на наявність наукових досліджень, в яких звертається увагу на конфлікти в студентському середовищі, особливості конфліктних форм поведінки студентів не є достатньо вивченими, що і обумовило актуальність проведеного нами емпіричного дослідження. Емпіричне дослідження проводилось на базі факультету педагогіки, психології та соціальної роботи Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. У дослідженні взяли участь студентки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти старших курсів двох спеціальностей: «Психологія» (ОПП «Практична психологія») (статевогетерогенна група) та «Дошкільна освіта (психологія в закладах дошкільної освіти)» (статевомогенна група).

Відповідно, ми поставили перед собою завдання порівняти особливості конфліктної поведінки студенток із статевомогенної та статевогетерогенної груп. Для його досягнення нами були використані наступні методики: методика «Оцінка рівня конфліктності особистості» (Г. Ложкін, Н. Пов'якель), методика «Управління міжособистісними конфліктами» (Д. Веттен, К. Камерон), методика діагностики стратегій розв'язання конфліктних ситуацій (Д. Джонсон і Ф. Джонсон, адаптований варіант Т. Кушнірук), методика «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» (адаптований варіант методики Г. Айзенка).

Порівняння результатів, отриманих за допомогою методики «Оцінка рівня конфліктності особистості», показало, що майже всі учасниці обох досліджуваних груп мають середній або вище середнього рівні конфліктності. Це означає, що вони не схильні уникати конфліктів: у складних ситуаціях відстоюють власну позицію, не дозволяють порушувати особисті межі та водночас залишаються відкритими до компромісу, демонструючи тактовність під час суперечок. У статевогетерогенній групі 10% студенток мають рівень конфліктності нижче середнього, тобто до конфлікту вони вдаються лише в крайніх ситуаціях і роблять це без зайвої різкості, проте впевнено й послідовно захищають свої потреби та інтереси. Натомість, у статевомогенній групі 5% учасниць мають високий рівень конфліктності й можуть застосовувати жорсткі

способи захисту своєї позиції, зокрема критику, маніпуляції, приниження. Крім того, нами з'ясовано, що в жодній із вищезазначених груп не зафіксовано низького рівня конфліктності, тобто їхні учасниці не схильні до конформізму чи уникання суперечок.

Для визначення рівня компетентності досліджуваних студенток у розв'язанні та управлінні конфліктними ситуаціями нами було використано методику «Управління міжособистісними конфліктами». При аналізі отриманих даних було виявлено, що показники в статевомогоенній та статевогетерогенній груп є ідентичними, адже три рівні компетентності у вирішенні конфліктів (низький, середній та досконалий) представлені в однаковому відсотковому показнику, а високий рівень не представлений у жодній із груп. Відповідно, статева гомогенність і статева гетерогенність студентської групи не впливає на здатність досліджуваних дівчат розв'язувати та управляти міжособистісними конфліктами. Ймовірно, схожість отриманих результатів пояснюється близькістю спеціальностей досліджуваних груп та наявністю подібних навчальних дисциплін, які вони опановують у процесі навчання.

Аналіз стратегій розв'язання представницями статевомогоенної та статевогетерогенної груп конфліктів, який був проведений на наступному етапі емпіричного дослідження, продемонстрував неочікувану схожість отриманих даних. Узагальнення щодо порядку вибору стратегій поведінки у конфлікті засвідчило, що в обох вищезазначених групах найчастіше застосовуються стратегія конфронтації, стратегія згладжування та стратегія компромісу, а от інші стратегії (втеча та примус) по частоті використання не співпадають: у статевомогоенній групі четверте місце посідає примус, п'яте – втеча, а у статевогетерогенній, навпаки, спочатку втеча, а потім примус. Це дає змогу стверджувати, що у конфліктних ситуаціях більшість досліджуваних юнок намагаються знайти таке рішення, яке б повністю задовільнило обидві сторони конфлікту.

За допомогою проведення методики «Самооцінка станів тривожності, фрустрації, агресивності та ригідності» ми проаналізували особистісні якості студенток із статевомогоенної та статевогетерогенної груп, що виявляються в умовах конфліктної ситуації й характеризують їх як суб'єктів конфліктної взаємодії. Нами було виявлено, що середній рівень тривожності властивий половині студенток обох досліджуваних груп. Високий рівень тривожності майже вдвічі частіше спостерігається у майбутніх виховательок, ніж у майбутніх психологинь (відповідно, 25% та 40%). Це свідчить про те, що студентки зі статевомогоенної групи більшу частину часу перебувають у стані тривоги; її можуть викликати різноманітні життєві обставини, причому нерідко без достатніх об'єктивних підстав. При цьому, низький рівень тривожності має лише 10% учасниць кожної із вищезазначених груп. Відповідно, частка студенток, яких потрібно додатково мотивувати до активної діяльності, в досліджуваних групах приблизно однакова.

Також нами з'ясовано, що показники фрустрованості студенток із статевомогоенної та статевогетерогенної груп майже однакові: середній рівень притаманний половині (оцінюють свої можливості з огляду на наявні здібності та навички), а високий рівень – п'ятій частині юнок (для них характерна занижена самооцінка; вони остерігаються невдач і прагнуть уникати складних ситуацій). Показники низького рівня фрустрованості також відрізняються незначно: він притаманний близько 20% студенток спеціальності «Дошкільне виховання (психологія в закладах дошкільної освіти)» та приблизно 25% студенток спеціальності «Психологія» (ОПП «Практична психологія»). Саме дані студентки впевнено долають труднощі, не бояться брати відповідальність за власне життя та приймають як свої досягнення, так і невдачі, що трапляються на їхньому шляху.

Слід зауважити, що у майбутніх вихователюк середній і низький рівні агресивності представлені майже однаково (відповідно 40% і 45%), тобто вони проявляють цей психічний стан у відповідних життєвих ситуаціях та вміють відстоювати власні кордони. Серед майбутніх психологинь середній рівень агресивності мають трохи більше половини студенток (вміють контролювати свою агресивність, її прояви залежать від конфліктної ситуації), тоді як низький – близько третини (у конфліктних ситуаціях вони зберігають спокій і врівноваженість, однак їм бракує рішучості, щоб відкрито висловити власну позицію чи прояснити моменти, які порушують їхні особисті межі). Як бачимо, у статевогетерогенній групі переважає рівень агресивності, що сприяє продуктивному розв'язанню проблем, рішучості та наполегливості у вирішенні питань. Високий рівень агресивності зафіксовано лише у 10% учасниць обох досліджуваних груп, які під час взаємодії проявляють нестриманість, провокують конфлікти, помічають потенційні джерела суперечок і використовують їх для ініціювання конфліктів.

Крім того, нами у половини студенток спеціальностей «Дошкільне виховання (психологія в закладах дошкільної освіти)» та «Психологія» (ОПП «Практична психологія») зафіксовано середній рівень ригідності. Низький рівень мають 10% майбутніх психологинь і близько третини майбутніх вихователюк, що свідчить про більшу гнучкість останніх у прийнятті рішень та адаптації до змін. Водночас високий рівень ригідності виявлено у 15% представниць статевогомогенної групи та у третини представниць статевогетерогенної групи. Це означає, що серед майбутніх психологинь удвічі більше тих, хто складніше сприймає зміни й довше до них пристосовується, порівняно з майбутніми виховательками.

Узагальнюючи вищезазначені результати, можемо виокремити наступні спільні та відмінні особливості конфліктних форм поведінки студенток із статевогомогенної та статевогетерогенної груп:

- у більшості учасниць обох досліджуваних груп спостерігаються середній та вище середнього рівні конфліктності. Водночас високий рівень конфліктності виявлено лише серед майбутніх вихователюк;
- стратегії поведінки, які студентки досліджуваних груп найчастіше застосовують для розв'язання конфліктів, є подібними. Відмінності проявляються щодо менш поширених стратегій: психологині рідше вдаються до примусу, тоді як майбутні виховательки – до уникання конфлікту;
- виявлено наступні особливості особистісних рис студенток, які можуть проявлятися у конфліктних ситуаціях: показники тривожності в обох досліджуваних групах подібні – приблизно половина студенток має середній рівень тривожності. Водночас високий рівень тривожності частіше спостерігається серед майбутніх вихователюк. Показники фрустрованості також схожі: середній рівень характерний для половини студенток як статевогомогенної, так і статевогетерогенної груп. Студенткам із статевогомогенної групи середній і низький рівні агресивності притаманні майже однаково, тоді як трохи більше половини студенток зі статевогетерогенної групи мають середній рівень, а третина – низький. У половини студенток спеціальностей «Психологія» (ОПП «Практична психологія») і «Дошкільне виховання (психологія в закладах дошкільної освіти)» спостерігається середній рівень ригідності, тоді як лише десята частина майбутніх психологинь і третя частина майбутніх вихователюк мають низький рівень ригідності. Дані відмінності свідчать про те, що студентки-майбутні виховательки є більш гнучкими у прийнятті рішень, розв'язанні проблем і легше адаптуються до життєвих змін, порівняно з іншою досліджуваною групою.

Перспективою подальших досліджень особливостей конфліктної поведінки студенток із статевомогоенної та статевогетерогенної груп є визначення чинників, що впливають на вибір ними конкретної форми поведінки, виявлення характерних ознак міжособистісної взаємодії та аналіз внутрішньогрупових процесів в обох вищезазначених групах.

Список використаних джерел

1. Антонова-Турченко О.Г. Поведінка людей у конфліктних ситуаціях. *Завуч*. 2002. Липень (№19). С. 18–21. **2. Білий Б.В.** Стиль індивідуальної поведінки особистості у конфлікті. Київ, 2000. 34 с. **3. Гірник А.М., Бобро А.Ю.** Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. Київ, 2004. 172 с. **4. Грицюк К.І.** Чому виникають конфлікти? *Психолог*. 2007. Липень (№25/27). С. 78–79. **5. Костенюк Х.І.** Особливості конфліктних форм поведінки студенток із статевомогоенної та статевогетерогенної груп: кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «бакалавр». Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент Гуцуляк Н.М. Чернівці. 2024. 79 с. **6. Котлова Л.О.** Особливості прояву конфліктних форм поведінки підлітків з вираженими акцентуаціями рис характеру. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Чернігів, 2012. Т.1. Вип. 105. С. 162–166. **7. Нагаєв В.М.** Конфліктологія: Навч. посіб. Київ, 2004. 198 с. **8. Пов'якель Н.І.,** Макаrchук Н.О. Психологічна специфіка конфліктних ситуацій як прояв конструктивності/деструктивності інтерперсональної взаємодії в студентському віці. *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України*. Київ, 2005. Т. 7, вип. 3. С. 248–257.

Гуцуляк Н. М., Костенюк Х. І., Ілащук М. М. Психологічні особливості конфліктних форм поведінки студенток із статевомогоенної та статевогетерогенної груп

У статті авторами здійснено аналіз конфліктних форм поведінки особистості, порівняно особливості конфліктної поведінки студенток із статевомогоенної та статевогетерогенної груп, окреслено особливості особистісних рис студенток, які можуть проявлятися у конфліктних ситуаціях.

Ключові слова: конфлікт, конфліктна форма поведінки, стратегії поведінки, студентки.

Gutsulyak N., Kosteniuk K., Iashchuk M. Psychological Features of Conflict Forms of Behavior of Female Students From Gender-Homogeneous and Gender-Heterogeneous Groups

In the article, the authors analyzed conflict forms of personality behavior, compared the features of conflict behavior of female students from gender-homogeneous and gender-heterogeneous groups, outlined the features of personality traits of female students that can manifest themselves in conflict situations.

Keywords: conflict, conflict form of behavior, behavioral strategies, female students.